

## ***A fűrészlábú szöcske [Saga pedo (PALLAS)] újabb előfordulása a Mátra-hegységben***

OLÁH Mihály  
Budapest

ABSTRACT: (A new occurrence of the Saw-legged grasshopper, *Saga pedo* (PALL.) in the Mátra Mts.) A full list of all known Hungarian localities of the Holomediterraean, postglacial relict *Saga pedo* (PALLAS, 1771) is given, including a new record from the Mátra Mts. Emphasizing the importance of nature conservation, the localities of the destroyed and endangered populations are listed separately.

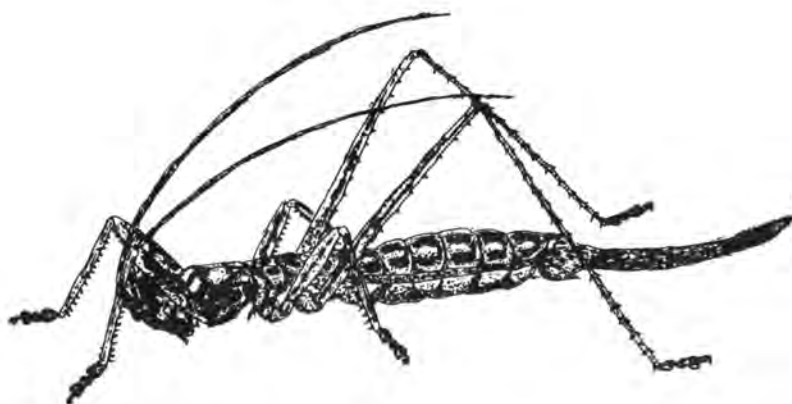
A fűrészlábú szöcske - *Saga pedo* PALL. (= *S. serrata* FABR.) (1. ábra) családjának (*Sagidae*) egyetlen hazai képviselője. Elterjedését tekintve leginkább holomediterrán faj: Spanyolországtól Ausztrián (Fertő-tó északi része, Bécs környéke) és a Kárpát-medencén át Dél-Szibériáig fordul elő. Hazánktól északabbra a Kis-Kárpátokban és Nyitra környékén gyűjtötték. Dél-Európában is több helyről előkerült (Fiume, Zengg, Orsovai-hegység, Novi, Krk-sziget). Magyarországi előfordulásáról az első adatokat a múlt században közölték (FRIVALDSZKY, 1867; GERLÓCZY - DULÁCSKA 1879), de ekkor még csak Budapest közvetlen környékén, illetve Sátoraljaújhegyen voltak ismertek élőhelyei. Az egyre intenzívebb Orthoptera-kutatások során kb. az 1960-as évek végére elég jól kirajzolódott a *Saga pedo* magyarországi előfordulásának területi eloszlása. Ennek alapján a *Saga pedo* a magyar középhegység vonulatának jellegzetes faja, szinte minden tájegységben megtalálhatóak "kézilabda-pályányi" szigetszerűen elszórt élőhelyei. Ritka, mindenütt minimális létszámú populációkban él. Hazánk többi részéről hiányzik. Eddig legalacsonyabban a Budai-hegységben gyűjtötték (Tétényi-plató 210 m), legmagasabban pedig a Bükkből került elő (Tarkó 940 m).

A fűrészlábú szöcske rovarfaunánk egyik legkülönlegesebb képviselője. Közép-Európában a jégkorszak utáni melegebb sztyeppklíma maradványfajaként fordul elő (posztglaciális reliktum). Élőhelyei kizárólag zavartalan területek; lejtősztyepp foltok, sziklagyeppek, karsztbokorerdő-tisztások.

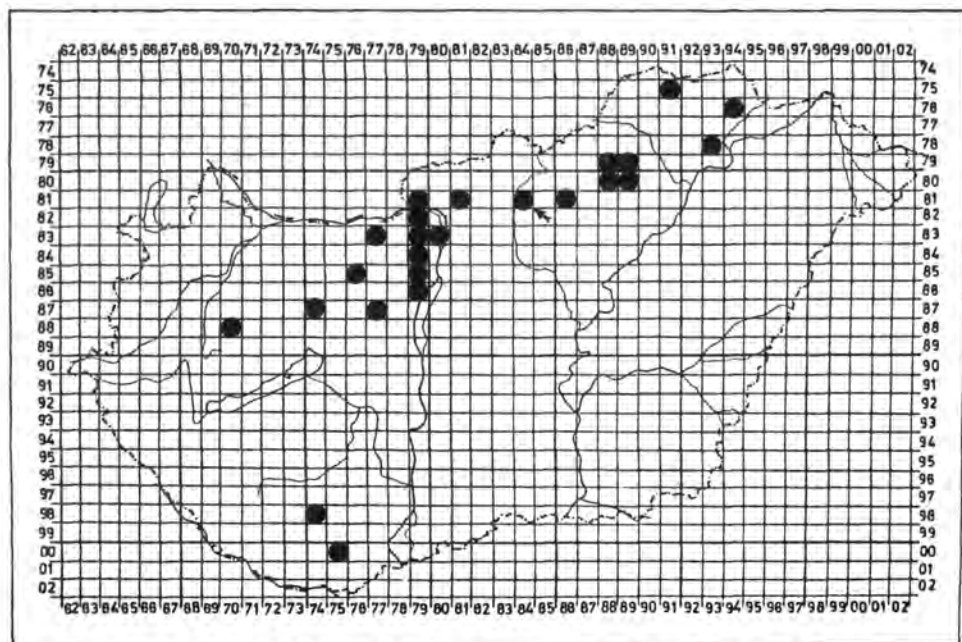
A Vásárhelyi István Természetvédelmi Kör tagjaként 1985-től veszek részt a Nyugat-Mátrai Tájvédelmi Körzet rovarfaunájának feltárásában. Háromhetes kutatótáborunk egyik napján, 1987. VIII. 11-én Óvár (Heves-megye, Mátraszentimre) DNY-i lejtőjén, körülbelül 530 méter magasságban egy száraz, meleg klímájú kb. 15x35m-es sziklagyepen gyűjtöttem. Itt egy kevésbé borított felszínű területen, a talajon mozdulatlanul álló zöld, ♀ *Saga pedo*-t találtam. Ez a második előfordulása a Mátra hegységben. Az első mátrai példányt NAGY Barnabás gyűjtötte 1953. VIII. 14.-én a Kékestetőtől keletre elterülő Sas-kő kis erdei tisztásán 880 m-es magasságban. A két élőhely között légvonalban mért távolság kb. 4200 m. Az új *Saga*-élőhelyet füves-tölgyes, ill. gyertyános-tölgyes társulás veszi körül. Aznap ugyanitt a következő Orthopterákat találtam nagyobb számban *Calliptamus italicus* L.; *Oedipoda coerulescens* L. Annak ellenére, hogy a Tájvédelmi Körzet rétjein *Mantis religiosa* L. mindenütt nagyobb számban előfordul, ezen a területen csak egy példányával találkoztam.

Hiányát érezve egy részletes összefoglalásnak ezúton szeretném közölni a *Saga pedo* ezidáig feltárt magyarországi élőhelyeinek listáját. Az irodalmi adatok kívül felhasználom a Természetudományi Állattárának Orthoptera-gyűjteményében talált (10 magyarországi) *Saga pedo* adatot, illetve Dr. MERKL Ottó és ADÁM László (Természetudományi Múzeum) szóbeli közléseit.

Szíves segítségüket ezúton is köszönöm.



1. ábra: Saga pedo PALL. (Mátra: Ővár)



2. ábra: A Saga pedo PALL. elterjedése Magyarországon. A legújabb előfordulás nyíllal jelölve

A leleőhelyeket tájegységenként, közlöm, zárójelben a gyűjtő neve és a gyűjtés időpontja szerepel: Aggteleki-karszt; Zempléni-hg: Hegyalja, Sátoraljaújhely tokaj, Nagykopasz; Bükk-hg: Pes-kő (KOPPÁNYI 1930); Bél-kő; Kemesnye; Gerennavár (SIROKI 1961); Nagyeged; Messzelátó; Köpüskő; Kőlyukgalya; Tarkó (NAGY 1960); MÁTRA: Saskő (NAGY 1953); Óvár (OLÁH 1987); Csehát: Naszály (SZILÁGYI 1930); Börzsöny; Visegrádi-hg: Leányfalu, Nyerges-hegy; Vadálló-kövek (ENDRŐDI 1958); Dömös (ENDRŐDY-YOUNGA 1958); Gerecse; Pilis; Budai-hg.: Gellérthegey; Hárs-hegy (PONGRÁCZ); Hármashatár-hegy; Hársbokor-hegy (STILLER 1954; MERKL 1983); Kutya-hegy (NAGY); Nagy-Szénás; Sas-hegy; Budafok, Tétényi-plató; Budaörs, Csiki-hegyek (STEINMANN 1951); Kies-völgy (ADÁM 1977); Velencei-hg.: Nadap (KASZAB 1951); Meleg-hegy; Bakony: Várpalota, Fajdas-hajlat (VESZELONSZKY 1973); Mecsek; Velencei-hg

A Saga pedo keveset mozgó állat. Mozgása lassú. Szárnyatlansága miatt mozgástere korlátozott. Ha élőhelyét bármilyen károsító tényező éri, az a populáció pusztulásához vezet. NAGY Barnabás cikkeiben többször felhívta a figyelmet (1965, 1974) a Saga pedo védelmének szükségességére. Azóta ez az igény teljesült, a Saga pedo a rovaroknál jelentős, 3000 Ft-ös eszmei értékkel került védelem alá, élőhelyeinek zöme pedig fokozott védelmet élvezve része valamelyik Tájvédelmi Körzetnek vagy Nemzeti Parknak.

A Bélkőn (Bükk) folyó mészköbányászat a populáció pusztulásához vezetett (NAGY 1974). A növekvő urbanizáció és a "hétvégi turizmus" következményként a Budai-hegyekben megsemmisült a gellérthegeyi, a Hárs-hegyi és a Hármashatár-hegyi populáció (NAGY 1965). Már Pilisszántó (Pilis) környékén sem fordul elő. Jelenleg Budapest környékén az összes Saga-élőhely valamilyen formában (a védelem ellenére) veszélyben van. A terjeszkedő külszíni mészköfajtás a Villányi-hegység Saga-populációjára közvetlen veszélyt jelent.

#### IRODALOM

- FRIVALDSZKY, I. (1867): A magyarországi egyenesröpűek magánrajza. (Monographie der Orthopteren von Ungarn) Pest, 201
- GERLÓCZY, Gy.- DULÁCSKA, G. (1879): Budapest és környéke természettudományi, orvosi és közművelési leírása. Budapest, I. rész
- PUNGUR, Gy. (1900): Fauna Regni Hungariae
- KOPPÁNYI, I. (1950): Adat a Saga serrata Fabr. magyarországi előfordulásához. Ann. Biol. Univ. Debr. 1 (VII.)
- NAGY, B. (1960): A Saga pedo Pall. magyarországi előfordulásának vertikális határai. Fol. Ent. Hung. 13.
- NAGY, B. (1965): Rovaróriásunk: a fűrészlábú szöcske, Saga pedo Pall. Búvár, 10(1): 29-33.
- NAGY, B. (1974): Reliktum Saltatoria fajok a pusztuló Bélkő-hegyen. Fol. Ent. Hung. 27(1): 139-144.
- NAGY, B., KIS B., NAGY L. (1984): Saga pedo Pall. (Orthoptera, Tettigoniidae): Verbreitung und ökologische Regelmässigkeiten des Vorkommens in SO-Mitteleuropa. Verh. Zehnt. Intern. Symp. Entomofaun. Mitteleur., Bp. 190-192
- SIROKI, Z. (1961): A Saga pedo Pall. újabb előfordulása a Bükk-hegységben. -Neuere Vorkomen der Saga pedo Pall. im Bükk-Gebirge. Áll. Közl., 48: 125-127.
- PAPP, J. (1977): A budai Sas-hegy élővilága. Biológiai tanulmányok 12.
- SZALAY-MARZSÓ L-né, (1983): Természeti környezetünk. V. 23., 35.o. 0:K:T:H.kiadvány
- WAGNER, J. (1904): Ritka óriási sáskafaj Budapesten. A Természet, 36: 149.

OLÁH Mihály  
H-1078 BUDAPEST  
Murányi út 59.